

Vzdělávání v tématu praktických dovedností nezbytných pro výkon pozice manažera prevence kriminality

Mgr. Petr Kupka, Ph.D

Prezentace

- Prezentace je založena mimo jiné i na obsahu některých přednášek vyučovaných v předmětech Úvod do kriminologie a Viktimologie a potřeby obětí vyučovaných NMgr. Specializace Sociální práce a kriminologie na Fakultě sociálních studií Ostravské univerzity
- V prezentaci jsou použity vybrané části těchto prezentací zpracované vyučujícími kurzů, zejména Benjaminem Petruželkou, Václavem Walachem a Petrem Kupkou
- Tyto části jsou prezentované se souhlasem jejich autorů

Východisko: Bezpečnostní analýza

- Dokument, který slouží jako podklad pro činnost v oblasti prevence kriminality
- Opatření prevence kriminality by měla odpovídat datům prezentovaných v dokumentu a měla jimi být jednoduše zdůvodnitelná
 - Proč Senior linka?
 - Proč APK?
- Neustálá diskrepance mezi použitými daty a informacemi z terénu
- **Nutné povědomí o tom, na jaká data o zločinu při výkonu profese spoléháte**
 - Kdo, proč a jak je produkuje?
 - Co je jejich obsahem?

Obsah

- Policejní statistiky
- Viktimizační šetření
- Šetření strachu z kriminality
- Expertní odhady
- Etnografické sondy

Měření zločinu

- Měření zločinu zakotveno v kriminologické teorii a kriminologickém výzkumu
 - Rozsáhlé debaty a oblasti studia
- Kriminologické teorie se promítají do způsobů měření zločinu
 - Zločin je možné měřit (pozitivizmus)
 - Zločin je vhodné měřit skrze policejní statistiky (institucionální realismus)
 - Zločin je vhodné měřit skrze viktimizační šetření (vliv rozvoje viktimologie inspirované etiketizační teorií a feministickou kriminologií)
 - Je možné měřit nejen zločin, ale i strach z něj (viktimologie inspirovaná tzv. racionalistickými teoriemi zločinu)

Zločin jako protiprávní jednání evidované veřejnou správou: kontext

- Evidence prostřednictvím statistik trestní justice od 1. poloviny 19. století
 - Od soudních statistik k policejním statistikám
- Statistiky veřejnosprávních institucí se označují také jako administrativní data
- Sběr dat za účelem hodnocení chodu institucí
- Data nejsou primárně sbírána jako indikátory (chudoby, zločinnosti) a za účelem jejich využití v monitoringu či ve výzkumu
 - Tyto jevy reprezentují pouze nepřímo
- Administrativní data o zločinu:
 - Policejní statistiky (v UK považovány za relevantní od 20. let 20. století)
 - Systém trestních statistik (SZ, soudy), statistiky VS, PMS

Zločin jako protiprávní jednání evidované veřejnou správou: policejní statistiky

- Ústřední zdroj české veřejné správy pro informování o zločinu
- Veřejná správa chápe zločin primárně jako protiprávní jednání evidované policií (souhrnně označováno jako kriminalita)
- Různé typy „zločinů“ klasifikovaných podle závažnosti
 - Trestný čin (zločin, přečin)
 - Přestupek
- Základním nástrojem evidence kriminality v Česku je ESKK
 - Nezahrnuje přestupky (na rozdíl od Map kriminality)
 - Zahrnuje velmi odlišné formy jednání

Muž v Brně ukradl pět housek, dostal
1,5 roku natvrdo

Sedm let se stalkerem.
Oběť pronásledoval i v cizině, vyhrožuje

**Korupce v nemocnicích: Pět
obviněných nechal soud ve vazbě**

Odvolací senát Krajského soudu v Ostravě dnes pěti pracovníkům
stavebních firem obžalovaným ze zavinění pádu mostu ve Studénce na
Novojičínsku před 14 lety uložil tří- až tříapůlleté podmíněné tresty.

Zločin jako protiprávní jednání evidované veřejnou správou: stupně zločinnosti

Schéma: vlastní, inspirováno Lea & Young 1984

Zločin jako protiprávní jednání evidované veřejnou správou: Povědomí o spáchaném zločinu

- Právo nejen odráží, ale i zakládá společenské vztahy
- Právo chápáno v užším slova smyslu (co je v zákoně), i v širším slova smyslu (dojem)
- Povědomí o legálním a nelegálním v drtivé většině pouze zprostředkováno skrze vykladače
 - Rodina, přátelé, škola, média
- Kulturní a třídní rozdíly
 - „Před právem“, „podle práva“, „proti právu“
 - Domácí násilí, intimní kontakt stejnopohlavních párů, spekulace na finančních trzích, poškozování životního prostředí

Schéma: vlastní

Zločin jako protiprávní jednání evidované policií: Mezi vědomím veřejnosti a ohlášením policii

- Policejní legitimita
 - Koncept umožňující tematizovat ochotu dodržovat pravidla, oprávněnost jejich vynucování ze strany policie a ochotu spolupracovat s ní
- Obvykle posuzována optikou několika kritérií:
 - Důvěra v policii
 - Férové jednání
 - Efektivita policejní činnosti
 - Ochota spolupracovat
 - Oprávněnost použití síly

Schéma: vlastní

Zločin jako protiprávní jednání evidované policií: Mezi ohlášením a evidencí

- Policejní diskrece
 - Uvážení evidovat incident
 - Např. systém „brána“
 - Aplikace trestního zákoníku
 - Trestní zákoník určuje, co je trestným činem (přestupkem, přečinem, zločinem), tj. základní jednotkou statistik orgánů činných v trestním řízení
 - Obé odráží politické klima i kulturu konkrétních policejních organizací

Schéma: vlastní

Zločin jako protiprávní jednání evidované policií: Mezi evidencí a zveřejněním statistik I

- Evidence incidentu do Evidenčně statistického systému kriminality (ESSK)
 - Uveden do celoplošného rutinního provozu v roce 1973 jako centralizovaný systém pro sledování kriminality
- Počítačově vedený systém, který registruje a zpracovává statistické údaje o neobjasněné i objasněné trestné činnosti a o jejich pachatelích
 - Zdrojové formuláře: Formulář o trestném činu (FTČ) a Formuláře o známém pachateli (FZP) dostupné skrze informační systém ETŘ (Evidence trestního řízení)

Zločin jako protiprávní jednání evidované policií: Mezi evidencí a zveřejněním statistik II

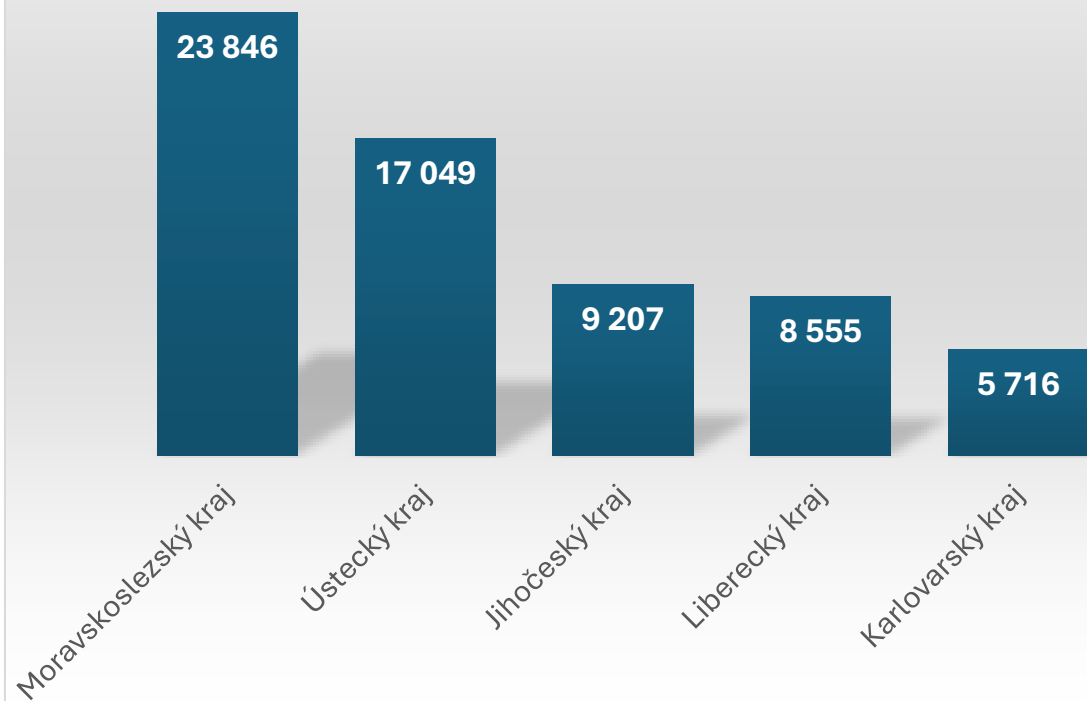
- Jak se eviduje trestný čin?
 - Takticko-statistická klasifikace (částečné překrytí se s trestním zákoníkem)
- Kdo eviduje?
 - Policista, který se případem věcně zabývá, vyplňuje pouze několik prvotních údajů při zavedení věci/zjištěného pachatele do systému ETŘ.
 - Ostatní položky zdrojových formulářů vyplňuje policejní statistik, který se na prověřování/vyšetřování věci přímo nepodílí a vychází z dokumentů z vyšetřovacího spisu, jež jsou mu zpřístupněny v rámci systému ETŘ
 - Prostor pro nestandardní a nepřesné zaznamenání charakteristik jednotlivých případů

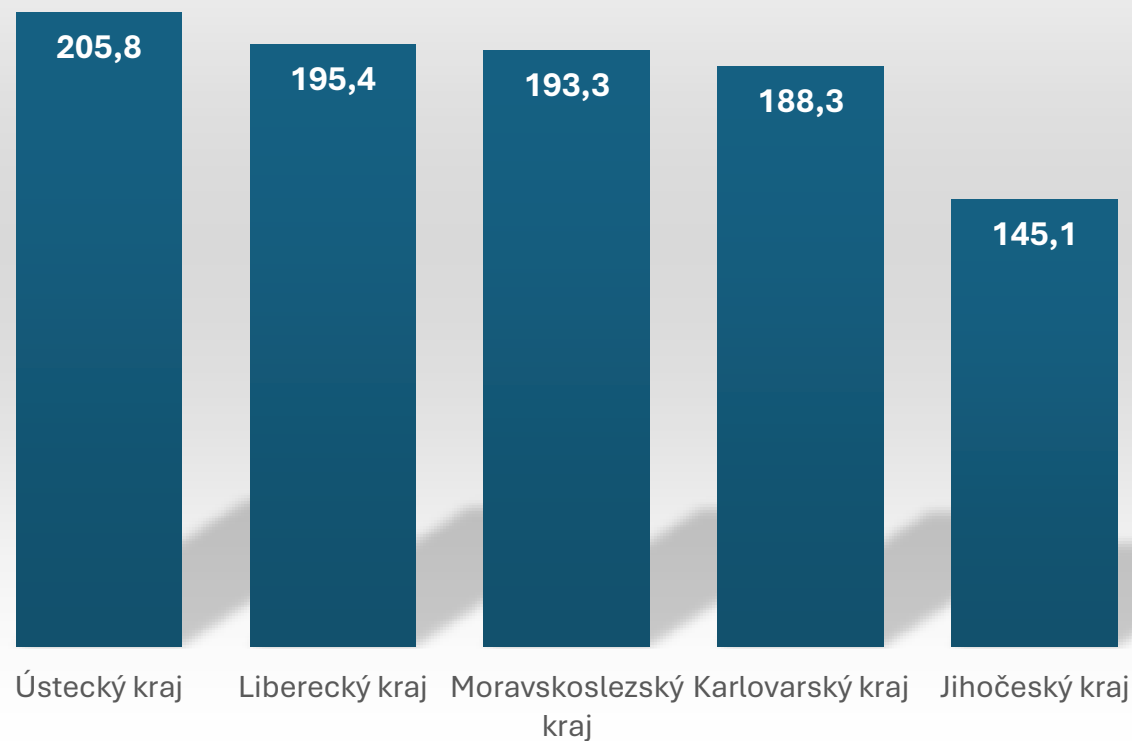
Zločin jako protiprávní jednání evidované policií: Zveřejnění statistik

- Rozsah kriminality
 - Počet evidovaných trestných činů, které jsou spáchány na sledovaném území (republiky, krajů, okresů či jinak definovaných územních celků) v určitém čase
 - Absolutní čísla (např. vhodnější při řešení toho, kolik je třeba pracovníků PČR)
- Intenzita kriminality
 - Počet evidovaných trestných činů na počet obyvatel trvale žijících na hodnoceném území
 - Indexy kriminality (vhodné pro srovnávání např. mezi roky, územími)

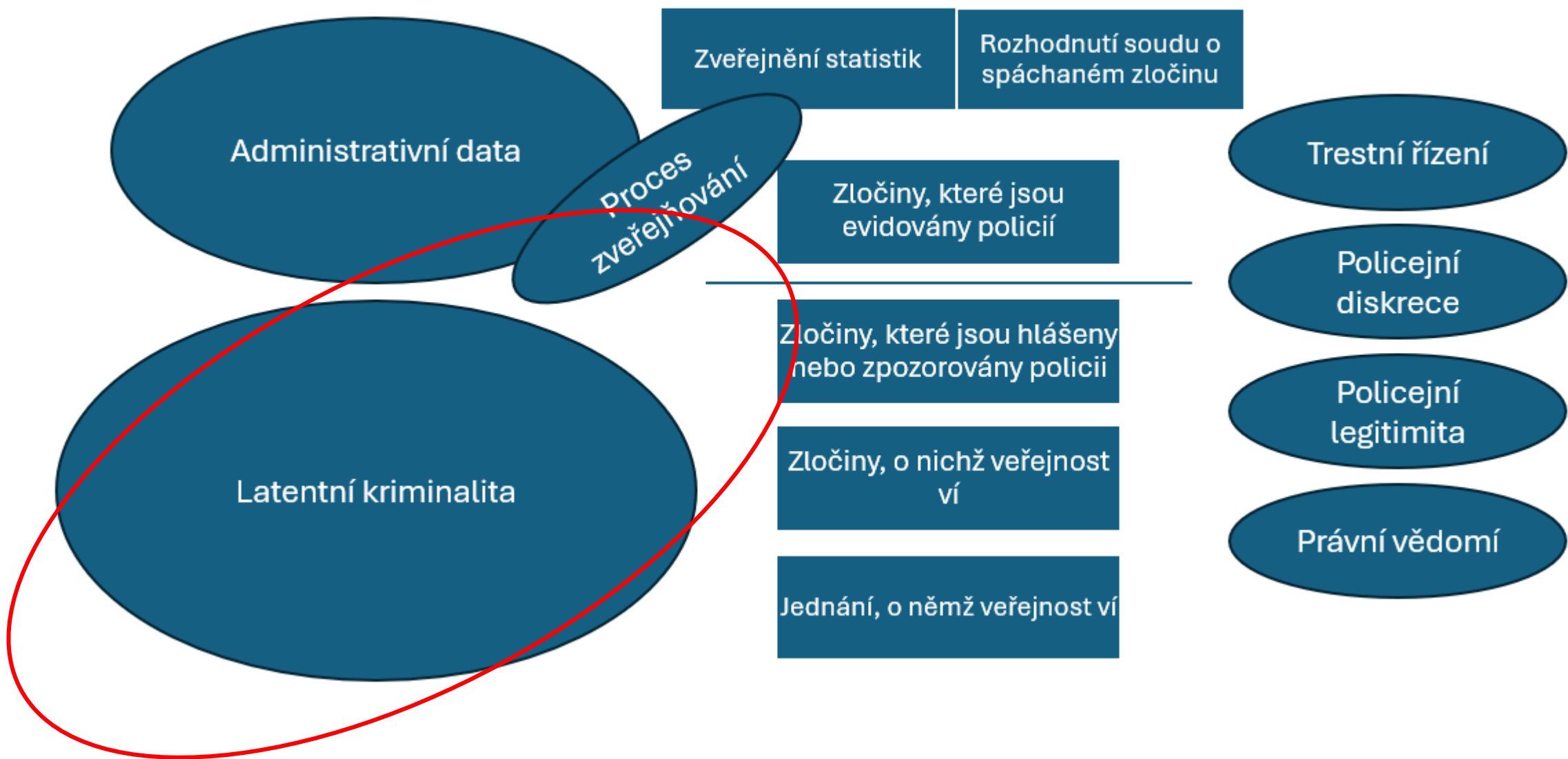
Počet zaznamenaných trestných činů ve
vybraných krajích České republiky v roce
2019

Index kriminality ve vybraných krajích České
republiky v roce 2019

$$\textit{Index} = \frac{\textit{počet trestných činů}}{\textit{počet obyvatel na vymezeném území}} \times 100\,000 \text{ (10\,000, 1\,000)}$$

Zločin jako protiprávní jednání evidované veřejnou správou: policejní statistiky a latentní kriminalita

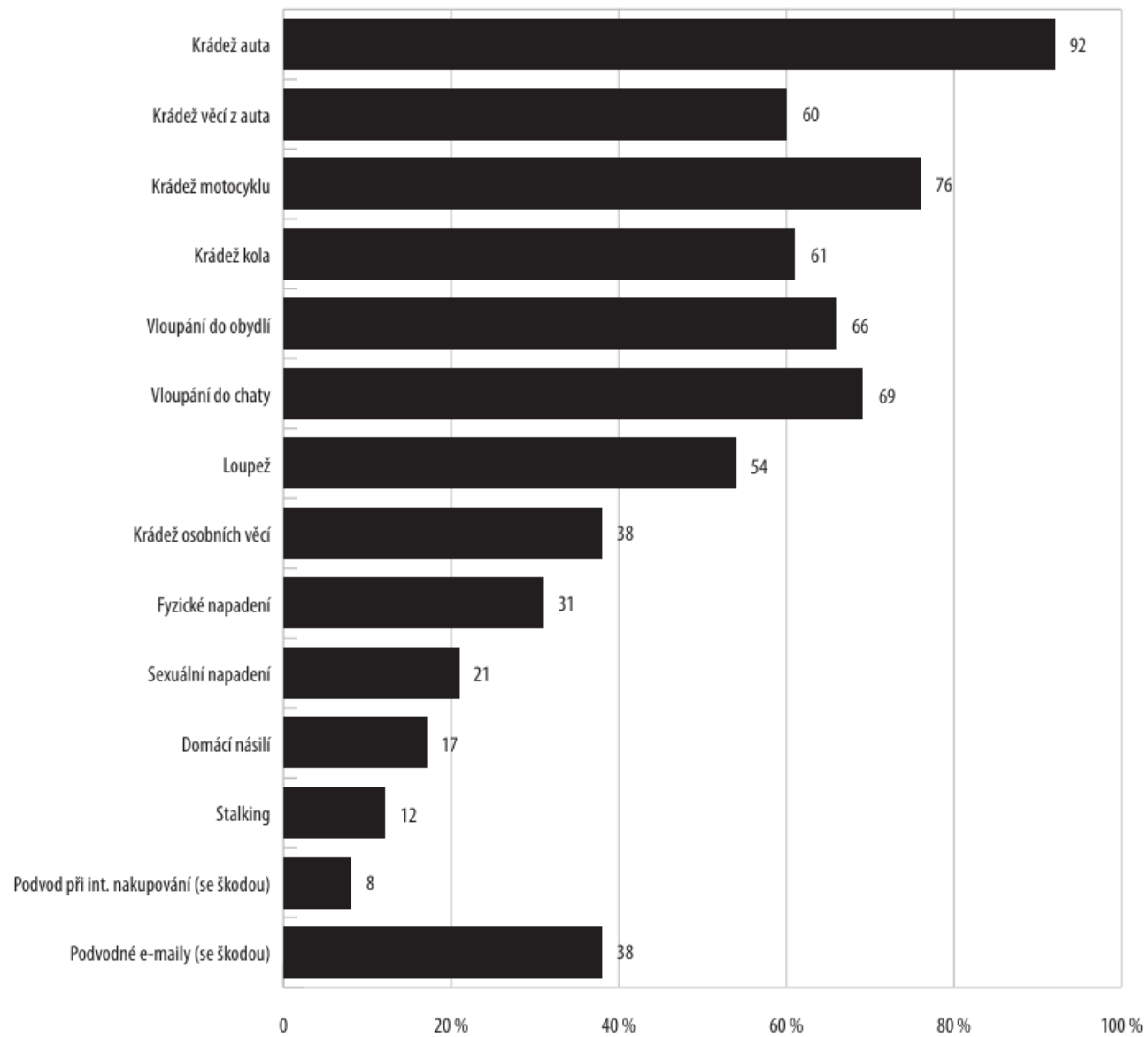
- Skrytá/neevidovaná/neregistrovaná („dark figures of crime“)
- U všech druhů kriminality je vyšší než u registrované
- Míra latence se liší podle jednotlivých druhů kriminality
 - Násilná (vraždy) vs. majetková (kapsářství)
- Spousta závažného jednání uniká kvůli samotné povaze policejní práce (např. domácí násilí, zločiny bílých límečků, zločiny páchaných na marginalizovaných skupinách)
 - Pro různé skupiny obyvatel může být latentní jiný typ kriminality
- Studium policejních statistik jako „studium neúspěšných pachatelů“

Zločin jako protiprávní jednání evidované veřejnou správou: policejní statistiky a latentní kriminalita

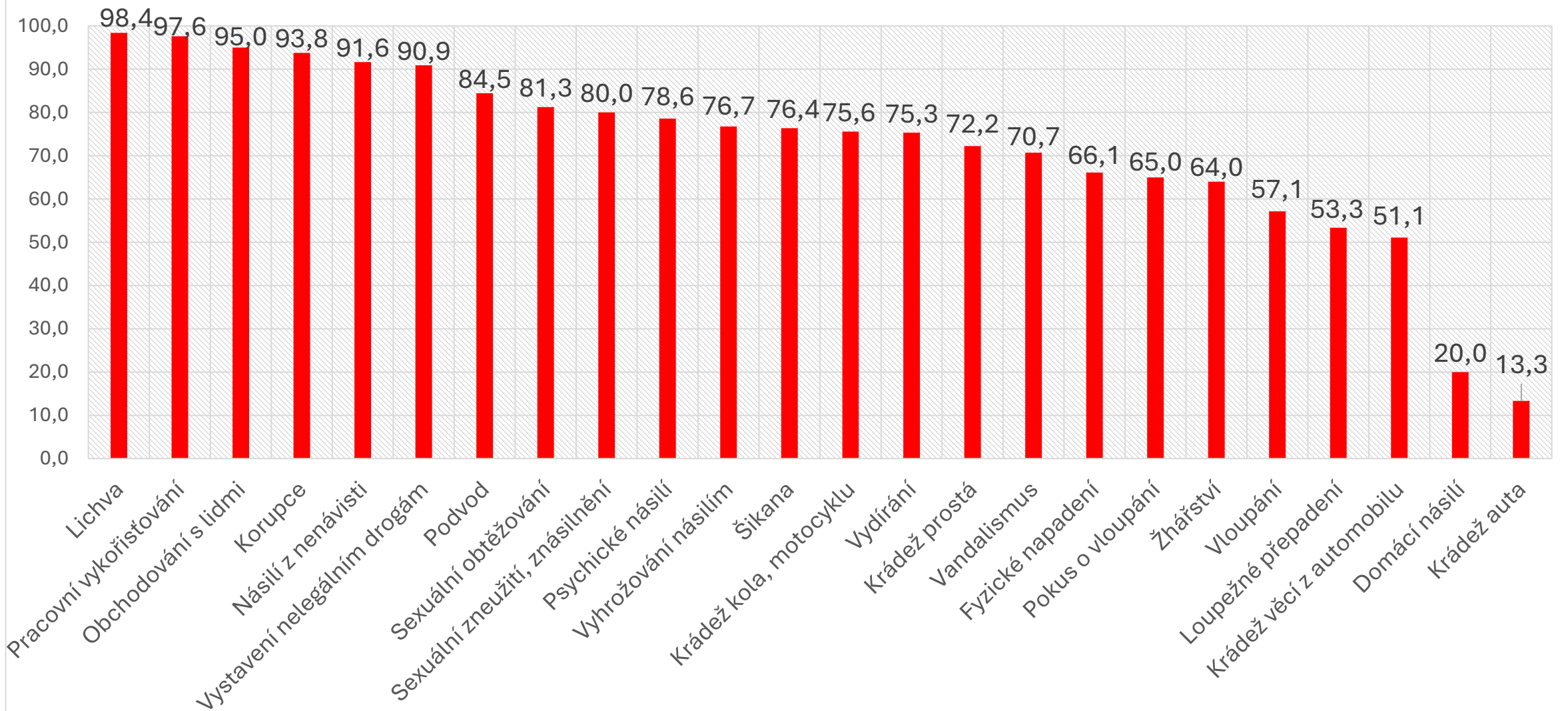
- Jaké kriminální jednání je hlášeno nejčastěji?
- Jaké kriminální jednání je hlášeno nejméně často?
- Jaké kriminální jednání je hlášeno nejčastěji v populaci obyvatel sociálně vyloučených lokalit?
- Jaké kriminální jednání je hlášeno nejméně často v populaci obyvatel sociálně vyloučených lokalit?
- Lze tyto čísla odhalit prostřednictvím policejních statistik?

Graf: Roubalová a kol. 2019: 99

Kategorie viktimizace s nejvyšší mírou latence (v %)

Zdroj: Kolektiv BRIZOLIT 2019: 115-116

Trendy kriminality podle policejních statistik

- 1) Jak se vyvíjela kriminalita v ČR v letech 2009-2024 podle ESSK?
 - A) nárůst
 - B) pokles
 - C) stabilní
 - D) silné výkyvy
- 2) Jaký druh kriminality tvoří ve struktuře kriminality dlouhodobě největší podíl??
 - A) majetková kriminalita
 - B) násilná kriminalita
 - C) mravnostní kriminalita
 - D) zbývající kriminalita (např. zanedbání povinné výživy, dopravní nehody)

Trendy kriminality podle policejních statistik

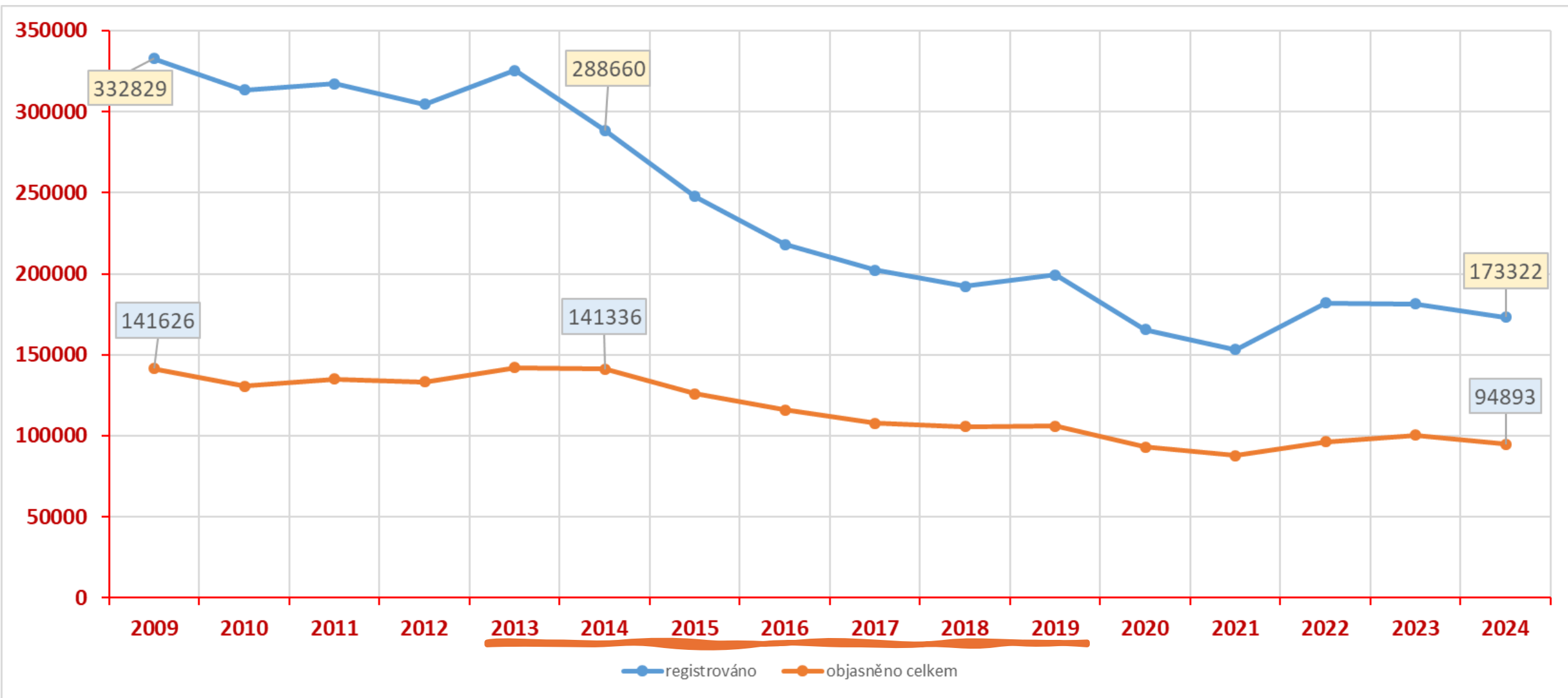
- 3) Kolik % celkové kriminality tvořila v roce 2024 ČR násilná kriminalita?
 - A) 38%
 - B) 22%
 - C) 16 %
 - D) 8%
- 4) U jakého typu kriminality jsme v letech 2012-2022 mohli sledovat nárůst o 2/3 na cca 3 400 trestný činů?
 - A) mravnostní kriminalita
 - B) počítačová kriminalita
 - C) hospodářská kriminalita
 - D) násilná kriminalita

Trendy kriminality podle policejních statistik

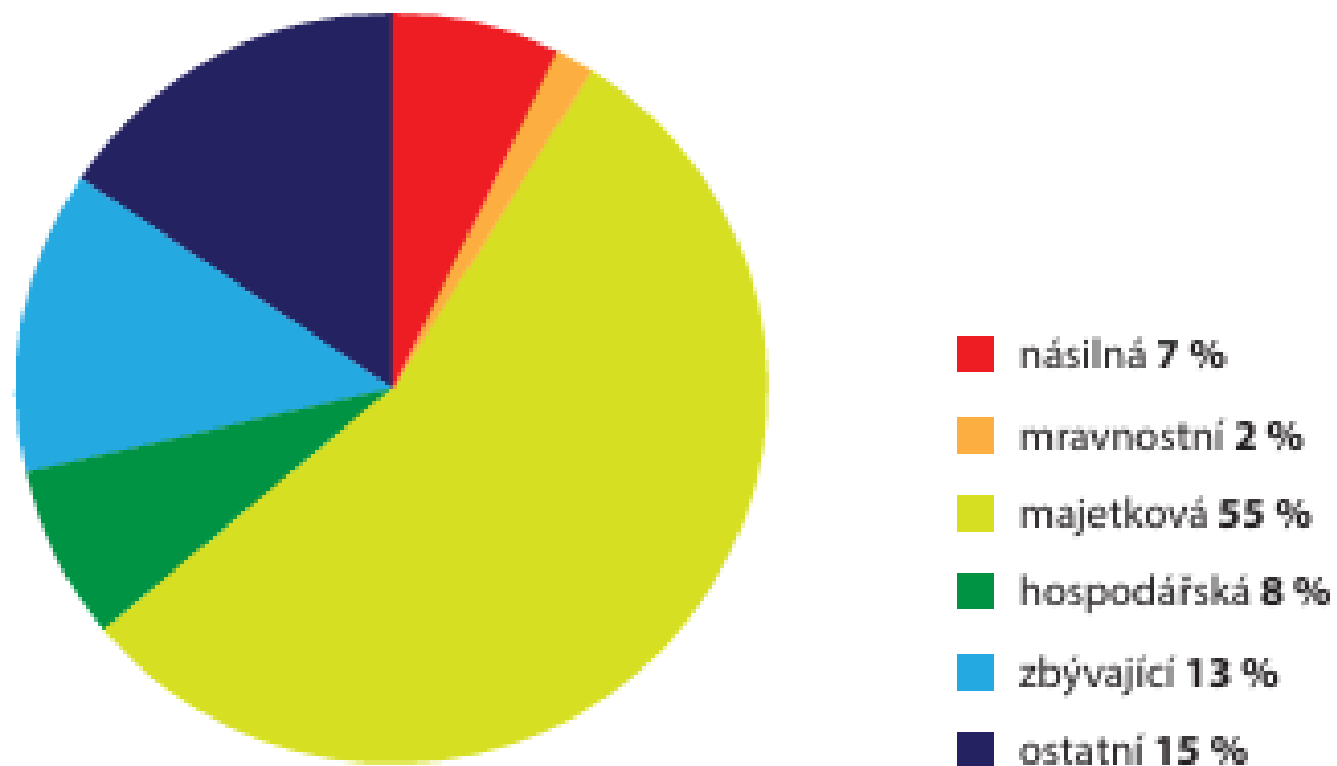
- 5) Na kterém místě byl - v pomyslné soutěži o zločinem nejzamořenější kraj - Moravskoslezský kraj v roce 2022? Měřítkem je index kriminality a soutěže se účastní i Praha.
 - A) 1.
 - B) 2.
 - C) 3.
 - D) 4.

Graf: Policie ČR 2023: 2

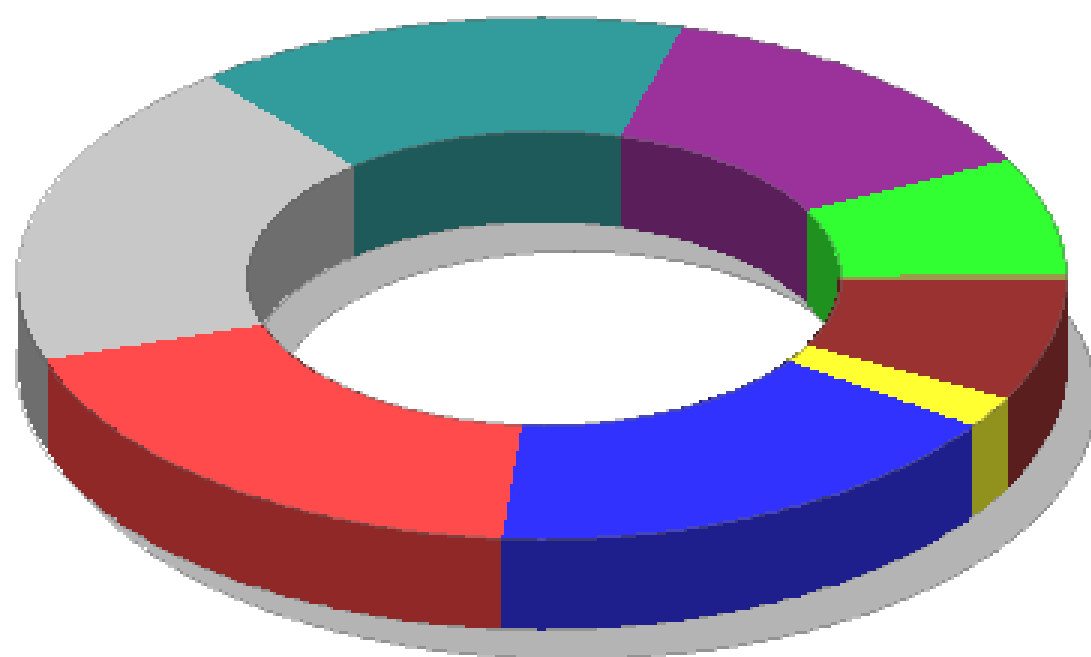
Graf 5: Struktura kriminality¹⁷ v ČR v roce 2022

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Graf: Scheinost a kol. 2023: 31

**Podíl druhů trestné činnosti na celkové kriminalitě
Česká republika
období 1. 1. - 31. 12. 2024**

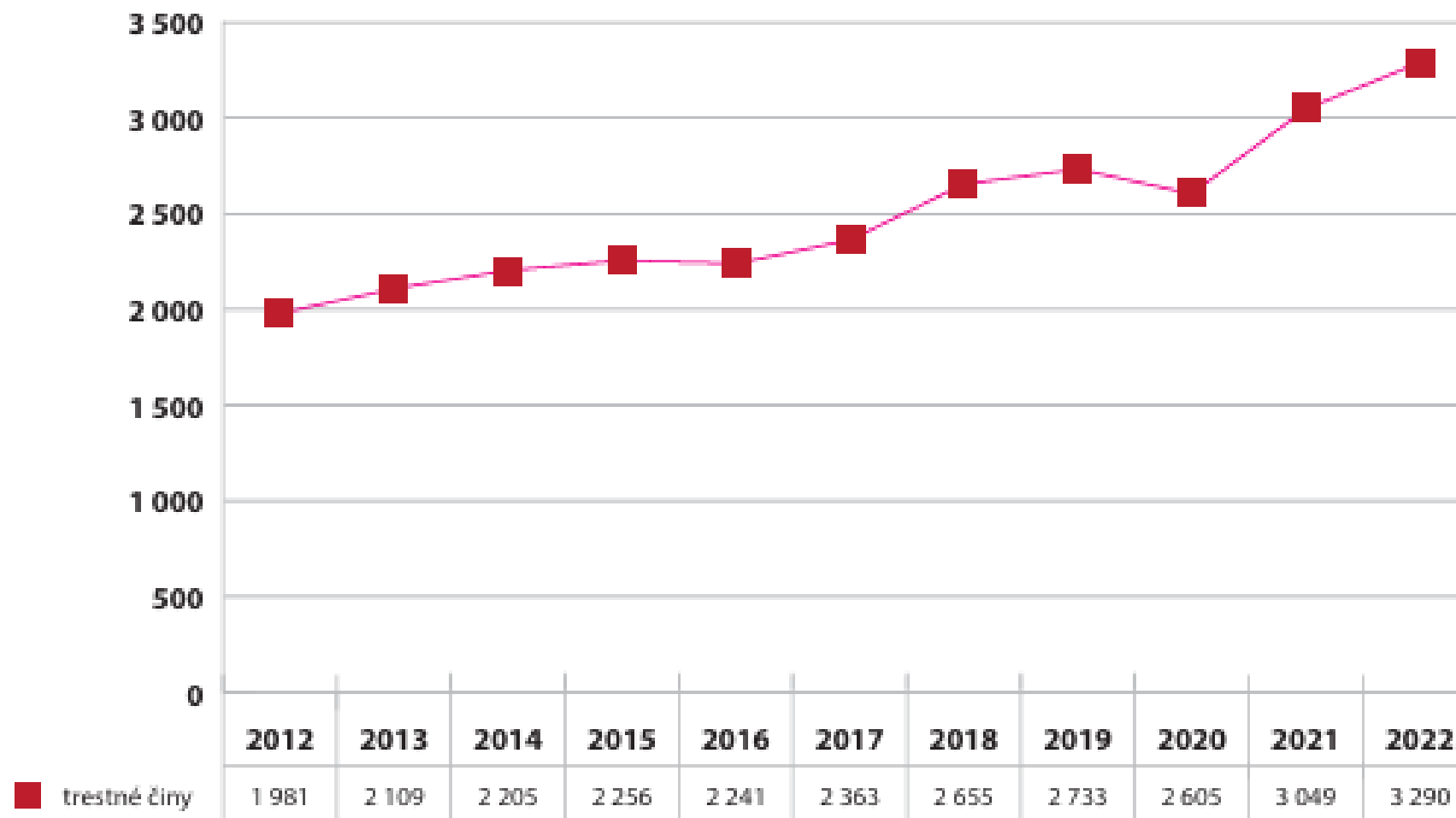

■	násilné činy	13 708	7,9%
■	mravnostní činy	3 396	2,0%
■	krádeže vloupáním	29 094	16,8%
■	prosté krádeže	31 956	18,4%
■	ostat. majetk. činy	33 176	19,1%
■	ostatní kriminalita	26 803	15,5%
■	zbývající kriminalita	22 245	12,8%
■	hospodářské činy	12 834	7,4%
■	válečné a protiúst. činy	26	0,0%
■	nestanovená práv. kval.	84	0,0%
	CELKEM	173 322	100%

©2025 OVGS ÚSKPV

Graf: Policie ČR 2023: 5

Graf 9: Mravnostní trestná činnost v letech 2012–2022 (dle dělení Policie ČR)

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Graf: Scheinost a kol. 2023: 35

h
3?

Tabulka 9: Index kriminality podle krajů

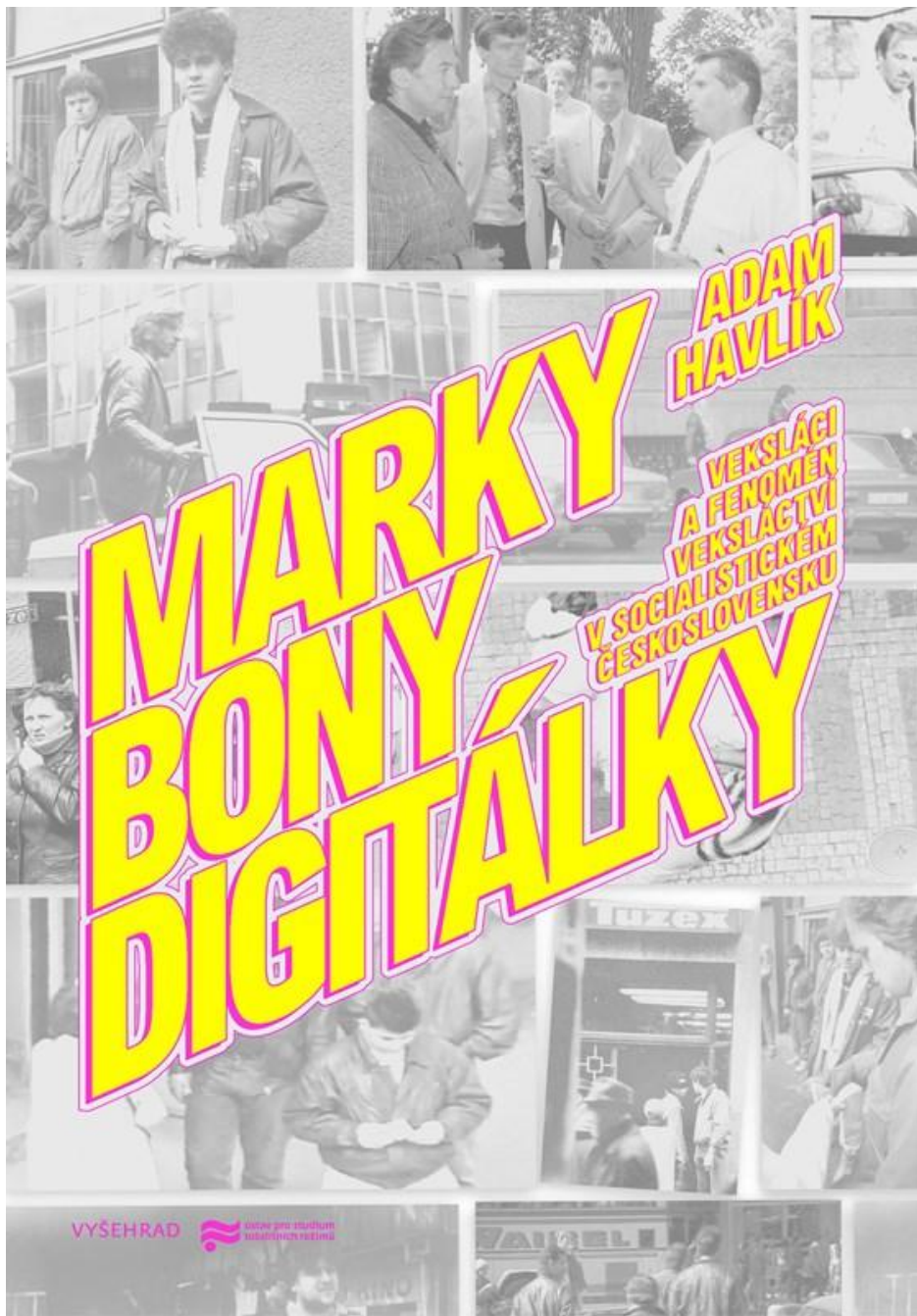
	Trestné činy evidované policií	Počet obyvatel k 1. 1. 2023	Trestné činy na 1 000 obyvatel	Pořadí podle zamořenosti území kriminalitou
Česká republika	181 991	10 827 529	16,81	–
Praha ²⁸	40 704	1 357 326	29,99	1.
Ústecký kraj	16 365	812 337	20,15	2.
Liberecký kraj	8 399	449 177	18,70	3.
Moravskoslezský kraj	21 884	1 189 674	18,39	4.
Plzeňský kraj	10 207	605 388	16,86	5.
Karlovarský kraj	4 939	293 595	16,82	6.
Jihomoravský kraj	18 579	1 217 200	15,26	7.
Olomoucký kraj	9 114	631 802	14,43	8.
Středočeský kraj	19 775	1 439 391	13,74	9.
Jihočeský kraj	8 916	652 303	13,67	10.
Královéhradecký kraj	6 659	555 267	11,99	11.
Zlínský kraj	5 980	580 531	10,30	12.
Vysočina	5 240	514 777	10,18	13.
Pardubický kraj	5 230	528 761	9,89	14.

Pramen: Ročenka ČSÚ <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112023>, podklady Policejního prezidia ČR, odbor věcných gescí a statistik.

Tabulka: Scheinost a kol. 2023: 38

Zločin jako sociální konstrukce: kontext

- Širší pohled na zločin se zvláštním přihlédnutím ke konstrukci trestního práva samotnému (60. léta 20. století)
- Co je a není zločin se vyjednává (společensky, politicky i v každodenní policejní a soudní praxi)
- Objektem studia by měla být spíše kriminalizace, její příčiny, proces a důsledky
 - Kriminalizace není rovnoměrná (některé skupiny lidí jsou za zločince označováni státem častěji než jiné)
 - Viktimizace určitých skupin obyvatel přehlížena
- Data o zločinu by se měly stát „realističtější“ a zahrnovat perspektivu těch, kteří se na něj nedívají „zvenčí“ jako policie
- Postupný zrod a vývoj viktimizačních šetření
 - Oběti byly původně pouze zdrojem informací o rozsahu kriminality a jejich vlastní potřeby a postoje nebyly objektem zájmu

Viktimizační šetření

- Viktimizační šetření jako standardizované populační dotazníkové šetření
 - Retrospektivní výzkum (podobný průzkumům veřejného mínění)
 - Výzkumy zpravidla využívají metodu F2F, nebo je dotazování po telefonu
- Data sbírána primárně jako indikátory viktimizace (stávání se obětí zločinu)
- Výzkumy jsou většinou realizovány na reprezentativním souboru jednotlivců nebo domácností.
 - Odrážejí subjektivní hodnocení respondentů a tak doplňují oficiální statistiky
 - Nabízejí jiný obrázek o kriminalitě (např. více nereportované kriminality, méně vražd)
- Sbírány po celém světě včetně ČR
 - Různá míry „oficiality“

Viktimizační šetření

- Zaměřeny na oběť, kontext a dopady, což je využitelní především pro efektivnější zaměření prevence a tvorbu trestní politiky
- Respondenti jsou dotazováni na
 - trestné činy, jimiž byli oni sami nebo členové jejich domácnosti viktimizováni v průběhu určeného časového období,
 - důvody neoznamování trestné činnosti policii,
 - vnímání práce orgánů činných v trestním řízení,
 - údaje o strachu potenciálních či skutečných obětí z kriminality a učiněných preventivních opatřeních,
 - zkoumání subjektivního prožívání obětí po viktimizaci.

Viktimizační šetření: Cvičení

- Skupiny po 4 (1x tazatel, 1x respondent, 1x pozorovatel tazatele, 1x pozorovatel respondenta)
- Tazatel se zeptá na všechny otázky v dotazníku a zaznačí je, respondent na všechny odpoví.
- V případě, že respondent odpoví, že byl viktimizován v posledních 12 měsících, vyplní se tzv. incidenční záznam
- Pozorovatel tazatele bude sledovat způsob kladení otázek a reakce tazatele na odpovědi. Píše si poznámky, které jej v průběhu rozhovoru napadly.
- Pozorovatel respondenta bude sledovat způsob odpovědí a reakce respondenta na otázky. Píše si poznámky, které jej v průběhu rozhovoru napadly.
- Diskuse

Viktimizační šetření: Limits

- Nelze použít pro zkoumání všech druhů kriminality
 - Činy bez jasné oběti, která o nich může mluvit (např. vražda, trestnou činnost páchanou vůči organizacím – právnickým osobám)
 - Lze zkoumat pouze trestné činy, kterou jsou jako takové subjektivně pociťovány obětí
 - Obtížnější zkoumat citlivá témata jako např. domácí násilí (sdělí nám to oběť?)

Viktimizační šetření: Limits

- Reprezentativita výzkumného souboru, kvalita sběru dat a práce tazatelů
 - Výběrová chyba (sampling error)
 - Response rate/návratnost
 - Nutnost specifického pokrytí věkových skupin a osob nežijících v domácnostech (např. lidé bez domova, osoby ve výkonu trestu, uživatelé drog, hospitalizované osoby, osoby umístěny v ústavech sociálních služeb)
 - Lze vyřešit designem výzkumu

Viktimizační šetření: Limits

- Schopnost respondentů uvést všechny relevantní činy
 - Vybavení si události (vzpomenou si respondenti?)
 - Falešné vzpomínky (odehrálo se to vůbec nebo neodehrálo se to jinak)
 - Ochota vypovídat o incidentu (citlivost)
 - Společensky žádoucí odpovědi (lidé chtějí svými odpověďmi vyjít vstříc tazatelům – alespoň jejich představě o tazatelích)
 - Společenský status: nižší vzdělání tendence k bagatelizaci zejména incidentů násilného charakteru
 - „Telescoping“ – respondent nesprávně zařadí událost v čase

Viktimizační šetření: Limits

- Znalosti populace
 - Znění otázek má být uzpůsobeno tak, aby mu všichni respondenti rozuměli a bylo jim jasné
 - V dotaznících se nelze ptát na přesné znění skutkové podstaty konkrétního trestného činu
 - Nelze zachytit všechny právníkové nuance

Viktimizační šetření: Cvičení

- 1) Kolik % lidí v posledních 3 letech bylo v letech 2020-2022 podle studie IKSP (2023) viktimizováno dvěma a více delikty?
 - Cca 60 %
 - Cca 25 %
 - Cca 11 %
 - Cca 1 %
- 2) Jakým deliktem byla v letech 2020-2022 podle studie IKSP (2023) zasažen nejvyšší počet lidí?
 - Krádež osobních věcí
 - Domácí násilí
 - Fyzické napadení
 - Vloupání do chaty/chalupy

Tabulka 4: Počet deliktů, spáchaných na respondentovi / domácnosti za 3 roky (% , N=3 073¹³)

	%	N
žádný delikt	57,9	1779
1 delikt	31,1	957
2 delikty	8,0	245
3 delikty	2,3	70
4 delikty	0,6	17
5 a víc deliktů	0,1	5

	2017		2022		phi
	%	N	%	N	
Vloupání do chaty/chalupy	20,0***	566	27,6***	659	-0,089
Krádež kola	13,1***	2 055	18,4***	1 373	-0,071
Krádež osobní věci	12,3	3 328	13,4	3 073	ns
Krádež motocyklu	4,2***	405	13,0***	254	-0,200
Krádež věcí z auta	8,8	2 318	9,9	2 058	ns
Fyzické napadení	3,1***	3 328	4,8***	3 073	-0,044
Krádež auta	2,2***	2 318	4,5***	2 058	-0,065
Stalking	4,7	3 328	3,8	3 073	0,024
Vloupání do obydlí	5,1***	3 328	3,4***	3 073	0,043
Domácí násilí	2,6*	3 328	3,6*	3 073	-0,029
Sexuální násilí	1,3	3 328	1,7	3 073	ns
Loupež	2,1	3 328	1,6	3 073	ns

Tabulka: Roubalová a kol. 2023: 39

Viktimizační šetření: Cvičení

- 3) Kolik % obětí zná podle studie ISKP (2023) pachatele fyzického napadení?
 - a) Více než polovina
 - b) Více než třetina
 - c) Více než čtvrtina
 - d) Více než pětina
- 4) Jakým deliktem byl podle studie Kolektivu BRIZOLIT (2019) zasaženi nejvyšší počet obyvatel sociálně vyloučených lokalit?
 - a) Krádež kola
 - b) Lichva
 - c) Násilí z nenávisti
 - d) Vystavení drogám

Tabulka 27: Znalost pachatele – fyzické napadení (%)

	2022	2017
Ano, od vidění	19	34
Ano, podle jména	37	18
Neznal	40	43
Neví, neodpověděl/a	4	6
N	147	103

	SVL			NESVL		
	obětí abs.	obětí v %	kategorie v %	obětí abs.	obětí v %	kategorie v %
Násilí z nenávisti	309	12,0	12,5	14	2,4	3,9
Krádež kola, motocyklu	232	9,0	9,4	14	2,4	3,9
Krádež prostá	224	8,7	9,1	39	6,6	11,0
Vyhrožování násilím	220	8,6	8,9	35	5,9	9,9
Vandalismus	207	8,1	8,4	34	5,8	9,6
Vloupání	168	6,5	6,8	18	3,1	5,1
Pracovní vykořisťování	159	6,2	6,4	22	3,7	6,2
Podvod	150	5,8	6,1	22	3,7	6,2
Fyzické napadení	135	5,3	5,5	19	3,2	5,4
Vystavení drogám	122	4,8	4,9	44	7,5	12,4
Psychické násilí	86	3,4	3,5	10	1,7	2,8
Sexuální obtěžování	67	2,6	2,7	13	2,2	3,7
Lichva	63	2,5	2,5	4	0,7	1,1
Vydírání	52	2,0	2,1	9	1,5	2,5
Krádež věcí z automobilu	50	1,9	2,0	16	2,7	4,5
Pokus o vloupání	46	1,8	1,9	15	2,5	4,2
Šikana	45	1,8	1,8	7	1,2	2,0

Strach z kriminality: Kontext

- Vznik v 60. letech v souvislosti s rozvojem viktimizačních šetření v USA, ale rychlá autonomizace
- Napojeno na represivní politiky zákona a pořádku pevně svázané s konzervativními politickými zájmy
 - Dotazníky konstruovány ve vztahu k pouliční kriminalitě (ne-dopravní)
- Princip, kolem něhož byly utvářeny klíčové debaty o zločinu v USA i VB
 - V souvislosti se zjištěním, že policie má jen malý význam pro míru kriminality se snižování strachu z kriminality stal postupně jejím úkolem (a indikátorem její činnosti)
- Od počátku nejasnosti a skepse ohledně konceptu a zvolených indikátorů
 - Co doopravdy měří otázky typu „Jak bezpečně se cítíte, když jde sám/sama v noci po ulici v místě svého bydliště?“

Součástí tohoto bloku byla také otevřená otázka, která zněla: *Jestliže se Vy nebo členové Vaší domácnosti cítíte být výrazněji ohroženi kriminalitou v některé ulici, nebo na určitém veřejném prostranství Brna, sdělte nám, prosím, toto místo.* Tuto možnost otevřené odpovědi využilo necelých 400 z 760 respondentů. Část z dotázaných uvedla více míst zároveň, souhrnem jsme tedy analyzovali 750 označení subjektivně rizikových lokalit. Podobně jako ostatní otevřené otázky byly tyto položky nejdříve tříděny na jednotlivé významové jednotky (např. sloučení výrazů Nádraží, Hlavy, okolo nádraží atp.), nicméně za samostatnou jednotku jsme považovali i rozdílný labeling lokalit (např. Cejl a okolí vs. brněnský Bronx. Takto vyčištěná data jsme vizualizovali prostřednictvím tzv. word-cloudu, v němž velikost výrazů reprezentuje jejich četnost v databázi. Další formou analýzy byla kategorizace na obecnější významové jednotky (např. centrum, hlavní nádraží, vyloučené lokality, parky) a výpočet jejich četností.

K vnímání rizikových lokalit je třeba poznamenat, že dotazník jako celek byl zaměřen na rizika spojená s pouliční kriminalitou, násilím, trestnou činností. Tento typ rizik je samozřejmě pouze jednou z částí ohrožení, jež mohou občané Brna v městě jako prostoru zažívat a mnoho z respondentů také v otevřené otázce zmiňuje problémy spojené s dopravou. Jeden z typických postojů lze shrnout poznámkou, že spíše než vraždy či násilí se dotázaný obává sražení nepozorným řidičem. Odpovědi

Zdroj: Fučík a kol. 2022: 28

Strach z kriminality: Cvičení

- Skupiny po 4 (1x tazatel, 1x respondent, 1x pozorovatel tazatele, 1x pozorovatel respondenta)
- Tazatel se zeptá na všechny otázky v dotazníku a zaznačí je, respondent na všechny odpoví
- Pozorovatel tazatele bude sledovat způsob kladení otázek a reakce tazatele na odpovědi. Píše si poznámky.
- Pozorovatel respondenta bude sledovat způsob odpovědí a reakce respondenta na otázky. Píše si poznámky.
- Diskuse

Strach z kriminality: Viktimizační teze a „paradox strachu z kriminality“

- Výchozí teze
 - Existence vztahu mezi **zkušeností s viktimizací** a strachem z kriminality na individuální i komunitní úrovni, respektive strach z kriminality je **odrazem zranitelnosti** vůči viktimizaci, tj. čím větší míra rizika viktimizace, tím více strachu
- Zpochybněna tzv. „paradoxem strachu z kriminality“
 - Nejvíce se bojí ti s nejmenším rizikem: ženy a starší lidé
 - Nejméně se bojí ti s největším rizikem: mladí muži

Strach z kriminality: Kritika „paradoxu“

- Kritika: o žádný paradox nejde, neměří se podstatná část zkušeností a nereflektují se genderové stereotypy
 - Rozsáhlé zkušenosti žen s nekriminalizovaným každodenním násilím, platí i pro další skupiny
 - Ženy se méně vystavují rizikovým situacím než muži, primárně proto méně viktimizace
 - Muži odpovídají v souladu s genderovými stereotypy (empiricky ověřeno!)
 - Kvalitativní výzkum ukázal, že svou roli sehrává management rizika

Strach z kriminality: Vnímání zranitelnosti

- Hodnocení rizika závisí na vnímané zranitelnosti
 - Míra vystavení se viktimizaci
 - Anticipace závažnosti následků viktimizace
 - Ztráta kontroly ve smyslu bránit se viktimizaci a schopnosti se s ní vyrovnat
 - Odhad její pravděpodobnosti
- Vliv na zranitelnost dále mají:
 - Fyzické charakteristiky: tělesná zdatnost, zdravotní stav
 - Sociální charakteristiky: příjem, vzdělání, ale také genderová socializace (ženy tradičně vychovávány k menší samostatnosti)
 - Situační charakteristiky: povolání, dostupnost sociálních služeb
 - Média!!!

Strach z kriminality: Politika strachu

- Pro vlády strach ze zločinu jako problém svého druhu, vedle samotné kriminální viktimizace
- Projevuje se mj. v přijímání specifických strategií k jeho řešení a hodnocení policie na tomto základě
 - Viditelnost, technologický dohled
- Zpětnovazební smyčka strachu z kriminality: výzkum ukázal, že se máme bát, politici reagují zpřísnováním trestní politiky, to zase posiluje představu, že je čeho se bát

Strach z kriminality: Reakce na kritiku

- Upravení a specifikování otázek, trendem ptát se na konkrétní typy kriminální viktimizace
 - Jak moc se obáváte, že se k vám někdo domů vloupá?
 - Jak moc se obáváte, že vás někdo přepadne?
- Dále otázky na frekvenci: Kolikrát jste se za posledních 12 měsíců bál, že vás vykradou?
- Rozdíl mezi zkušenostním a expresivním strachem:
 - Pro obyvatele oblastí s vyšší kriminalitou odraz obav z viktimizace, pro střední vrstvy možnost skrze strach z kriminality vyjádřit širší společenské a morální obavy

Expertní odhady

- Použití v okrajových nebo těžce měřitelných terénech
 - Kde není možné použít výzkumné metody a techniky, při kterých by docházelo k přímému kontaktu s pachateli a oběťmi
- Předpoklad: odborníci jsou schopni analyzovat hlavní problémy svého oboru
- Kvantitativní i kvalitativní designy šetření
 - On-site (řízený rozhovor), off-site (dotazníky)
- Problém definice experta
 - Příklad sociálně vyloučené lokality a užívání drog
- Problém tazatele
 - Nevhodně položená hlavní otázka

Expertní odhady: limity

Na přelomu r. 2014 a 2015 realizovalo NMS ve spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování (ASZ) při Úřadu vlády ČR dotazníkové šetření mezi zástupci ASZ v **sociálně vyloučených** lokalitách (SVL) zaměřené na problematiku hazardu a užívání drog (Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti a Agentura pro sociální začleňování, 2015). Dotazník vyplnilo 21 respondentů působících ve 23 obcích či oblastech.¹⁶⁴

Nejvíce je v SVL rozšířeno¹⁶⁵ užívání legálních návykových látek – podle respondentů užívá alkohol 71 % dospělých obyvatel a 17 % dětí, kouří 81 % dospělých a 29 % dětí. Z nelegálních drog je nejvíce rozšířeno užívání konopných látek a pervitinu (33 %, resp. 21 % dospělých). Injekčně užívá drogy 15 % dospělých obyvatel SVL (graf 8-3).

Vs.

These findings, which suggest a lack of differences in the prevalence of (non-cannabis) illicit drug use between the SEL and non-SEL population, contradict the conclusions yielded by the majority of studies in the field (see Karriker-Jaffe, 2011). However, it must be emphasized that the lacking difference in this study only applies to the lifetime prevalence of illicit drug use. Though based on a different methodology, this observation

Zdroje: Mravčík a kol. 2015: 54 (výše) vs. Kupka a kol. 2020 (níže)

Etnografické sondy

- Metoda spočívající v popisu určitého společenství, zpravidla realizována prostřednictvím zúčastněného pozorování, ale ne nutně
- Zúčastněné pozorování = hlavní technika konstrukce datového souboru, která vyžaduje pozorování a účast na aktivitách určitého společenství
- Vhodná pro porozumění komplexního tušeného, ale statisticky těžce zachytitelného jevu

Etnografické sondy: Příklad

- Kamil s Lenkou se nedávno přistěhovali do lokality z ubytovny. Kamila s Lenkou navštěvuje jeho bratr s manželkou a před barákem popíjejí, posedávají a pořvávají, na což si lidé v okolí čas od času stěžují. V den útoku se Kamil vrátil z práce a doma se s Lenkou pohádal kvůli svým příbuzným. Lenka Kamila nabádala, ať se na bráchu vysere, protože prej slyšela od Řepy, že sousedi na ně chystají stížnost a že viděla starého Vágnera, jak jde z charity s nějakým papírem. A že žádné problémy nechce. Nakonec sebrala sebe i děcka a šla za matkou. Kamil dostal podle svých slov nervy, zavolał bráchu a společně pak šli Vágnera napadnout. K incidentu došla i jejich a další příbuzní, vlezli do zahrady i do baráku a Vágnerovi vyhrožovali. Na to konto volá Vágner městskou policii, která přijíždí a snaží se situaci uklidnit. Policie se ptá, jestli chce Vágner spor řešit. Ten však říká, že ne. Nechce dělat Kamilovi žádné problémy a má je v podstatě rád.

Etnografické sondy: Příklad

- Běžné vysvětlení: různě interpretované sousedské násilí
- Etnografické vysvětlení:
 - odlišné nájemní smlouvy (novousedlíci méně výhodné)
 - sociální kontrola novousedlíků (vnitřní a vnější)
 - vnějším nástrojem sociální kontroly je stížnost
 - stížnost používaná k útlaku, řešení osobních sporů
 - může připravit novousedlíky o domov

A dále...

- Výzkumy delikvence mládeže (ISR D)
- Výzkumy užívání návykových látek (NMS)
- ...

Osobní doporučení

- 1) Longitudinální, srovnatelná data
 - Policejní statistiky (co vidí policie) a viktimizační šetření (co nevidí policie; po 3-5 letech)
 - Jejich význam se ukáže v dlouhodobém horizontu
- 2) Etnografické sondy
 - V komplexních a těžce zachytitelných terénech
 - Jiná interpretace než „selský rozum“
- 3) Expertní odhady
 - Doplnkové informace
 - Snaha o zjištění dopadů preventivních programů
- 4) Výzkum strachu z kriminality
 - Pouze v případě velmi precizního designu zohledňující marginalizované populace (internetové ankety zcela nevhodné)

Díky za pozornost

Zdroje

- Studijní materiály ke kurzům Úvod do kriminologie a Viktimologie a potřeby obětí vyučovaných na FSS OU
- Fučík, P. a kol. (2023). Vnímání pocitu bezpečnosti obyvateli Brna: Výzkumná zpráva 2022. Brno: FSS MUNI
- Kupka, P., Petruželka, B., & Walach, V. (2022). Illicit drug use and exposure in disadvantaged neighborhoods in Czechia: policy representations and evidence. *Journal of ethnicity in substance abuse*, 21(2), 662-686.
- Lea, J., & Young, J. (1984). *What is to be Done about Law and Order?* London: Pluto Press
- Marešová, A. 2011. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: IKSP
- Mravčík, V. a kol. 2015. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2014*. Praha: NMS
- Petruželka, B. 2023. *Základní zdroje informací o kriminalitě: policejní statistiky a viktimizační šetření*. Prezentace do kurzu Úvod do kriminologie.
- Police ČR. 2023. *Základní statistické údaje o kriminalitě leden-prosinec 2022 v meziročním srovnání*. On-line dostupné z <https://policie.gov.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2023.aspx>
- Newburn, T. (Ed.). (2012). *Handbook of policing*. Routledge.
- Roubalová, M. 2019. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: IKSP
- Roubalová, M. 2023. *Obyvatelé ČR a viktimizace. Nové poznatky z výzkumu*. Praha: IKSP
- Scheinost, M. a kol. 2023. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2022*. Praha: IKSP